

УДК 334.722.8: 658.147

Аспір. М.М. Галушак – Івано-Франківський
НУ нафти і газу

НАУКОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ УТВОРЕННЯ АБСОЛЮТНОЇ ТА ДИФЕРЕНЦІАЛЬНОЇ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕНТИ

Розкрито причинно-наслідковий зв'язок приватної власності з товарними відносинами, охарактеризовано особливості процесу роздержавлення і приватизації, проаналізовано вплив власності на формування вартості товару, а відтак і рентних відносин, зокрема, абсолютної ренти, з'ясовано загальні положення формування ціни. На цій основі сформульовано наукові засади для дослідження механізму формування абсолютної і диференціальної ренти.

Post-graduate M.M. Haluschak – Ivano-Frankivsk National university of oil and gas

The scientific elements research of tool formation of the absolute and differential ground-cute

It is bares the cause-effect relation private property with tradable relations, defines the generousities of the process privatization, analyzes the influence property into the forming of value goods, and then rental relations, affinity, absolutely rent, ascertains all-round attitudes forming cost. At that basis is forming the scientific elements for research of tool forming absolute and differential ground-cute.

I. Вступ

Причиною утворення абсолютної земельної ренти є нетрудова приватна власність на землю. Щоб правильно зрозуміти механізм утворення цієї форми ренти на основі товарних відносин, варто вияснити причинно-наслідковий зв'язок приватної власності з товарними відносинами. Це дасть нам можливість з'ясувати вплив нетрудової приватної власності на формування вартості сільськогосподарської продукції, а відтак сам механізм утворення абсолютної ренти та її джерело.

В економічній науці давно вказувалося на те, що однією з основних причин, поряд з суспільним поділом праці, виникненням товарних відносин є приватна власність. Вона роз'єднувала окремих виробників на окремі економічно самостійні виробничі одиниці, які виготовляли свої продукти на основі суспільного поділу праці і обмінювали їх на основі врахування затрат праці кожного виробника.

Відповідно до цього давались і визначення суті товарного виробництва. "Товарне виробництво – така організація суспільного господарства, коли окремі продукти виготовляють відокремлені виробники, і для задоволення суспільних потреб необхідні купівля-продаж цих продуктів, що стають товарами на ринку" [1].

Купівлю-продаж товарів на ринку пояснювали переважно зміною власників товарів.

Відповідно до цього товарне виробництво наділяється такими основними рисами:

- суспільний поділ праці. В умовах товарного господарства виробництво складається з різнорідних і відокремлених господарських одиниць, кожна з яких спеціалізується на виробництві певного продукту;

- приватна власність на засоби виробництва. У ході розкладу первіснообщинного ладу виникла приватна власність на землю та на всі інші засоби виробництва. Суспільний поділ праці створював умови для виникнення й утвердження приватної власності. Відносини приватної власності на засоби виробництва і продукцію є важливою рисою товарної форми виробництва;
- обмін товарами як форма економічного зв'язку між виробниками. В умовах спеціалізованого виробництва, коли кожен товаровиробник виробляє не для себе, а на ринок, і через ринок отримує все необхідне, то єдиною формою зв'язку між товаровиробниками є обмін товарами;
- стихійний характер товарного господарства. Суспільний поділ праці та приватна власність на засоби виробництва дроблять економіку на безліч відокремлених, автономних підприємств, які виробляють продукцію на ринок і які залежать від ринку, це об'єктивно породжує стихію виробництва;
- наявність ринку, тобто особливої сфери, в якій відбувається обмін товарів, зіткнення та узгодження інтересів виробників і споживачів товарів. Простий обмін (Т–Т) замінюється товарним обігом, а разом з грошима з'являються ціни [2].

Ось таке, на жаль, дещо спрощене пояснення причини виникнення і суті товарного виробництва дається у сучасних підручниках з політекономії для студентів-економістів, яке повинно бути фундаментом для правильного розуміння суті ринкової економіки. Але це предмет окремого вивчення.

У вивченні цієї проблеми було допущено цілу низку неточностей [3]:

1. Причиною виникнення приватної власності є не суспільний поділ праці, а соціально-економічна неоднорідність праці, яка зумовила економічну відокремленість виробників, щоб, таким чином, забезпечувати собі пряму залежність рівня споживання від рівня виробництва. Саме тому вона й існувала ще до появи товарного виробництва – в натуральному виробництві. Суспільний поділ праці лише спеціалізував уже відокремлених виробників на виготовлення певних продуктів. Тому відносини обміну продуктами праці є лише доповненням до відносин власності і за умов товарного виробництва зберігаються як ті, так і ті відносини. Це і збивало з правильного шляху дослідження тих економістів, які зводять усі виробничі відносини до відносин власності.
2. Приватна власність розглядалася лише як форма вираження економічної відокремленості виробників, без розкриття її внутрішнього змісту, а саме, що це привласнення продукту безпосереднім виробником відповідно до кількості і якості затраченої праці. І такий характер привласнення зумовлений дією закону єдності виробництва і споживання.
3. Поряд з цим не відзначалося існування нетрудового типу приватної власності, що також є економічною формою вираження відокремленості суб'єкта власності, але вже виражає відносини привласнення продукту цим суб'єктом без відповідних затрат праці, на основі одного лише права власності, дарованого йому надбудовою суспільства (юридичними актами). Тому це суто юридичне поняття приватної власності є прямим запереченням трудового типу власності, джерелом утворення якої є праця виробника.
4. На цій підставі не уточнялося, який саме тип приватної власності причетний до виникнення товарного виробництва: трудовий чи нетрудовий. Ці типи власності ототожнювалися, а тому згодом ототожнювалося товарне виробництво з капіталістичним, або, навпаки, заперечувалося його існу-

вання при соціалізмі. Ототожнювалися також і закономірності розвитку форми й способу виробництва.

5. Приватна власність, як економічна форма вираження відокремленості виробника, була зведена до власності на засоби виробництва. Насправді закономірності розвитку форм власності безпосереднього виробника і на засоби виробництва різні. Вони збігаються лише при індивідуальному виробництві. В умовах кооперації праці й існування колективних виробничих одиниць – підприємств, вони розходяться. Власність на засоби виробництва визначається досягнутим рівнем розвитку продуктивних сил, а тому з індивідуальної (приватної) переростає у колективну, а відтак і загальнонародну. Власність безпосереднього виробника і надалі визначається індивідуальністю людини, а тому перетворюється в особисту, яка поширюється лише на предмети споживання (необхідний продукт) надалі виражає привласнення продукту безпосереднім виробником відповідно до кількості і якості затраченої ним праці, а, отже, й забезпечує йому пряму залежність рівня споживання від рівня виробництва. У підсумку вона і є причиною збереження товарного виробництва при соціалізмі, як видозмінена форма приватної власності.
6. Що ж до власності на засоби виробництва, то вона має вирішальне значення у визначенні конкретно історичного соціально-економічного способу виробництва. Яка форма власності на засоби виробництва, таким і є спосіб виробництва. Саме під її впливом і відбуваються перетворення форми виробництва (товарної) у конкретно історичний і соціально-економічний спосіб виробництва.

Так, утворення капіталістичної приватної власності на засоби виробництва веде до перетворення промислової стадії розвитку товарного виробництва у капіталістичний спосіб виробництва, а утворення соціалістичної власності – до соціалістичного способу виробництва. Це вже діаметрально протилежні способи виробництва, вихідною основою яких є одна і та сама товарна форма виробництва.

На жаль, такого розмежування закономірності розвитку форм власності безпосереднього виробника і на засоби виробництва не робилось, а тому й не вивчалась проблема перетворення форми виробництва у спосіб виробництва. Ці категорії часто ототожнювались, а відтак ототожнювались і закономірності їх розвитку.

Слабо вивчались закономірності розвитку форм власності на засоби виробництва та причини її перетворення у власність, як категорію способу виробництва.

II. Постановка завдання

Метою нашої статті є: розкрити причинно-наслідковий зв'язок приватної власності з товарними відносинами, охарактеризувати особливості процесу роздержавлення і приватизації, окреслити вплив власності на формування вартості товару, а відтак і рентних відносин, зокрема, абсолютної ренти, з'ясувати загальні положення формування ціни, що створює підґрунтя для дослідження механізму формування абсолютної і диференціальної ренти.

III. Результати

Як уже зазначалося, трудова приватна власність, яка зумовила товарну форму виробничих відносин (обміну), а відтак і форми власності на засоби виробництва, що визначаються досягнутим рівнем розвитку продуктивних сил, є категоріями товарного виробництва. У категорії капіталістичного способу виробництва вони перетворюються під впливом надбудови, зокрема бажанням панівного класу відновити таку форму власності, яка б давала можливість і надалі зберегти привласнення додаткового продукту без відповідних затрат праці, лише як форму реалізації цієї власності.

Реалізація цього задуму стала можливою шляхом збереження приватної (індивідуальної) форми власності в нових умовах виробництва – встановлення приватної власності на колективні за своєю суттю засоби виробництва. Тому під впливом надбудови власником підприємства став не колектив виробників, як цього вимагають об'єктивно діючі закономірності розвитку форм власності товарного виробництва, а приватна особа, капіталіст, яка своїми затратами праці не створила того багатства, власником якого стала. Така власність стала нетрудовою, перетворилась у свою протилежність. Це патологічна форма приватної власності, яка утворилася внаслідок зростання влади і власності в єдиний конгломерат. А оскільки вона зберегла попередню форму трудової приватної власності безпосереднього виробника, то на поверхні також виглядала як трудова власність.

Звідси й випливають різні спроби пояснити, що капітал – це не просто нагромаджена додаткова вартість, прибуток, що він є результатом високопродуктивної праці самих підприємців, що це плата за ризик вкладеного у виробництво капіталу й т.д., та, не дай Бог, натякнути, що це нетрудовий тип приватної власності, який використовується для отримання нетрудового доходу.

Якщо трудовий тип приватної власності, як уже зазначалося, поєднує в одній особі і виробника, і власника на різних стадіях розвитку товарного виробництва, то нетрудовий тип, навпаки, роз'єднує все суспільство на дві протилежні групи (класи): а) власників засобів виробництва, які самі не використовують їх для виготовлення прибутку, а є лише засобом привласнення прибутку, створеного безпосередніми виробниками як матеріальної основи розвитку виробництва; б) безпосередніх виробників, які втратили власність не тільки на засоби виробництва, а й виготовлений ними продукт, і стали просто робочою силою, що купується і продається для приведення в рух цих засобів виробництва.

І саме ця нетрудова приватна власність надає патологічну форму товарним відносинам між власниками засобів виробництва і безпосередніми виробниками. В умовах нормального товарного виробництва ці відносини відбуваються за принципом: безпосередній виробник віддає підприємству продукт праці і в обмін від нього одержує грошовий еквівалент створеної ним вартості, за мінусом додаткової вартості, яку безплатно передає підприємству як матеріальну основу його розвитку. Ця додаткова вартість згодом повертається до нього у формі зростання його добробуту і, у кінцевому підсумку, ніякої експлуатації людини людиною немає, кожен живе за рахунок своєї праці.

Нетрудова приватна власність цим взаємовідносинам надає патологічну форму. З одного боку, вона заперечує товарний характер цих відносин, оскільки власник підприємства безплатно привласнює цей прибуток, збільшуючи власний капітал, і до робітника він уже ніколи не повертається. З іншого боку, вона надає цим виробникам форму товарних відносин, щоб, таким чином, сприяти отриманню нетрудового доходу.

Перетворення робочої сили в товар, як вирішального чинника перетворення промислової стадії розвитку товарного виробництва у капіталістичний спосіб виробництва, відзначається багатьма економістами. Але при цьому не звертається увага на те, що капіталістична приватна власність є нетрудовим типом власності, а тому вона по суті заперечує товарні відносини між найманим робітником і капіталістом, зберігає лише їх поверхневу форму. Через те і зараз вважається купівля-продаж робочої сили, замість купівлі-продажу її продукту праці, цілком нормальним явищем, а перетворення робочої сили в товар – вищим етапом розвитку товарного виробництва. Навіть не звертається увага на саму суперечність такого твердження: як може бути патологічна форма товарного виробництва вищою стадією його розвитку. Невже розвиток того чи іншого явища, в тому числі й суспільного, завершується патологією? Навпаки, якщо це й сталося, то обов'язково слід вивчити причини такої видозміни. А розвиток передусім означає цілком нормальний процес видозміни просто у складне, більш досконале, а не патологічне. Тому вищою стадією розвитку простого (індивідуального) товарного виробництва є передусім промислова стадія його розвитку, що утворилася внаслідок кооперації праці індивідуальних товаровиробників й утворення підприємств. І лише промислова стадія розвитку, а не просте товарне виробництво, як це стверджується, під впливом капіталістичної приватної власності перетворюється у капіталістичний спосіб виробництва. А тому класичний капіталізм є не просто вищою, а патологічною формою розвитку товарного виробництва.

Проте трансформаційні процеси у посткомуністичних суспільствах не завжди відбувалися із врахуванням цього важливого висновку. Особливо це стосується процесів роздержавлення і приватизації. Роздержавлення – це зворотний процес одержавлення. Якщо одержавлення означає злиття влади і власності, то роздержавлення – роз'єднання влади і власності на дві самостійні функції. Влада займається управлінням економікою країни, а власність виражає відносини привласнення виробленого продукту безпосереднім виробником. І якщо йдеться про суспільну (національну, загальнонародну) власність, то ним є весь народ, про колективну – колектив, індивідуальну (приватну) – окрема особа. І коли ми під державою розуміємо країну, то всі ці форми власності утворюють державну власність, власність всього народу, а індивідуальна, колективна та суспільна власність є її структурними підрозділами, які відповідають структурі продуктивних сил.

Коли ж йдеться про державу як орган управління, то їй належить лише та власність, яка необхідна для здійснення її функцій – власне державна власність. Загальнонародна власність тепер є об'єктом управління, а тому вже належить народу, а не державі. Це функціональна власність, якою керує держава [4, 5].

Внаслідок такого відокремлення влади від власності суспільна, або державна власність, що представляє собою національну власність як сукупність усіх форм власності, належить тим, хто її створив – безпосередньому виробнику – і з нетрудової перетворюється в трудову власність. Це і є відновлення у суспільній власності тих істотних рис, які властиві трудовому типу приватної власності. Така власність виражає відносини привласнення продукту безпосереднім виробником (народом) відповідно до кількості і якості затраченої праці. Стосовно до кожного виробника це означає, що він є співвласник цієї власності, що дає йому право на безплатне користування засобами виробництва (право на працю) з метою створення для себе необхідного продукту, який одержує відповідно до кількості і якості затраченої праці. І приватна власність цього виробника тут поширюється лише на необхідний продукт й виражена у формі особистої власності.

Приватизація означає відновлення у суспільній власності тих суспільних рис, які властиві приватній власності, тобто переведення безпосереднього виробника в найманого робітника у співвласника колективних (суспільних) засобів виробництва та отримання ним необхідного продукту відповідно до кількості та якості затраченої праці, відновлення права на повне володіння, розпорядження та користування особистою власністю. Приватизація – це доповнення, конкретизація процесу роздержавлення.

Таким чином, роздержавлення і приватизація соціалістичної власності є процесом заперечення тієї форми власності, яка реально утвердилась внаслідок її одержавлення і відновлення тієї форми власності, яка визначається безпосередньо досягнутим рівнем розвитку продуктивних сил і забезпечує цілком нормальний здоровий, чисто природний їх розвиток, що відбувається на основі розвитку науки і техніки.

Але, на жаль, процес роздержавлення і приватизації пішов хибним шляхом. Він спрямований на відновлення капіталістичної приватної власності, а отже, й капіталістичного способу виробництва зі всіма негативними його сторонами. І якщо це раніше ховалося під виглядом ринкової економіки, то тепер про це говорять відкрито. Щоправда, з деяким уточненням, що це капіталізм цивілізований, народний, соціально орієнтований тощо. Безперечно, капіталізм ХХІ ст. не той, що був у ХVІ-ХІХ ст., але все ж таки капіталізм. І недолік його не в тому, що він погано справляється з розвитком продуктивних сил, а в тому, що національне багатство, яке є результатом праці всього народу, належить невеликій групі людей; в тому, що існує суперечність між суспільним характером виробництва і приватнокапіталістичною формою привласнення його результатів. Це і створює патологічну форму поділу суспільства на бідних і багатих. Багатими є власники фабрик і заводів, а бідними – безпосередні виробники. Одні в гонитві за багатством готові піти на будь-який злочин, а інші – відвойовують своє право на гідне людське життя. І, таким чином, триває постійна вічна боротьба між ними. Власність, яка не є чинником виробництва, а лише формою вираження економічної відокремленості людини, що забезпечує їй пряму залежність рівня споживання від рівня виробництва, перетворюється у засіб отримання нетрудових доходів. А пра-

ця, яка є основним чинником виробництва, створює всі матеріальні і духовні цінності народу, неспроможна забезпечити нормальне життя людини, робить її постійно бідною. І все це результат того, що розподіл за працею підмінено розподілом за власністю. Такий збіг можливий лише в тому випадку, коли існує трудовий тип приватної власності. Розподіл за нетрудовим типом приватної власності є прямим запереченням розподілу за працею і означає існування соціального паразитизму.

Ми так детально зупинилися на цій проблемі тому, щоб показати вплив форми власності на формування тих чи інших виробничих відносин. Такий самий вплив власності є і на формування вартості товару, а відтак і рентних відносин, зокрема, абсолютної ренти.

Річ у тому, що вартість товару – це не просто втілена у продукті праця товаровиробників. Це – втілені у продукті товарні відносини. А товарними відносинами є такі відносини, які виникають між людьми при виготовленні продуктів шляхом суспільного поділу праці і здійснюються між ними на основі врахування затрат праці кожного товаровиробника. В основу цих відносин закладено принципи: від кожного – за здібностями, кожному – за працю. Це і є та форма розвитку суспільного виробництва, яка здійснюється на нормальній чисто природній основі відповідно до розвитку продуктивних сил, науки і техніки і не знає соціального паразитизму.

Вартість товару – це елементарна частина (клітина) всієї системи товарних відносин. Вона відображає такі відносини, які виникають між людьми, що взяли участь у виготовленні продукту на основі суспільного поділу праці, і здійснюють їх на основі врахування затрат праці кожного виробника. Ось чому вартість коротко стали визначати як втілену у продукті працю товаровиробників, забувши підкреслити, що це також втілені у продукті товарні відносини. Звідси пішла й сама назва продукту – товар як носій товарних відносин [6].

Це уточнення має важливе значення для розуміння модифікації вартості товару, яке відбувається у ході розвитку товарних відносин, а саме того, що існують три основних форми вартості товару: 1) вартість виробництва, 2) вартість відтворення, різновидністю якої є ціна виробництва і 3) ринкова ціна, яка є кінцевою формою прояву вартості товару [7].

Вартість виробництва формують на основі відносин безпосереднього виробництва і воно відображає всі затрати праці (живої і уречевленої), які пішли на виготовлення продукту. Це та абстрактна форма вартості, яка відображає саму суть товарних відносин.

Ці затрати праці спочатку виражаються в одиницях часу, зокрема суспільно необхідним робочим часом (далі с.н.р.ч.), який потрібний для виготовлення товару, виходячи з наявних суспільно необхідних умов виробництва, середньої інтенсивності праці і майстерності виробника. Потім, з виникненням грошей, власне економічної одиниці вимірювання затрат праці, вартість товару набуває грошового виразу – ціни.

Цей грошовий вираз вартості товару залежить передусім від вартості грошової одиниці, яка є коефіцієнтом (масштабом) переведення затрат праці з одиниць часу в грошові одиниці. Наприклад, якщо вартість товару стано-

вить 100 год. с.н.р.ч., а 1 грн. = 1 год., то ціна цього товару становить 100 грн. Якщо 1 грн. = 0.1 год. с.н.р.ч., то ціна цього товару становить 1000 грн. і т.д.

Ось чому у побуті вартість і ціна завжди ототожнюються. Але це ототожнення є правильним лише тоді, коли стабільна вартість грошової одиниці. Тоді ж більша ціна означає і більшу вартість товару, й навпаки. Якщо нестабільна вартість грошової одиниці (змінюється коефіцієнт переведення), то ціна залежатиме не тільки від вартості товару, а й від вартості грошової одиниці. І при стабільній вартості товару між ціною і вартістю грошової одиниці існує обернено пропорційна залежність: чим менша вартість грошової одиниці, тим більшою є її ціна, і навпаки [8].

Ця залежність між вартістю і ціною спонукала багатьох економістів до заперечення причинно-наслідкового зв'язку між ними, аж до заперечення трудової теорії вартості і ціни. При цьому ціна розглядається як договір між продавцем і покупцем на сплату певної суми грошей за придбаний товар, а весь процес ціноутворення зведено до встановлення цін під впливом співвідношення попиту і пропозиції [9].

Насправді, в цих твердженнях пропущено дуже важливий етап розвитку вартості товару, а саме: перетворення вартості виробництва у вартість відтворення. **Вартість відтворення** – це вища форма розвитку вартості товару, що формується на основі відносин відтворення, зокрема під впливом закономірностей відтворення сукупного суспільного продукту, на макроекономічному рівні. Тут уже ставиться питання про формування вартості товару не тільки на основі затрат праці, а й з розрахунком на те, щоб вироблялася не будь-яка, а суспільно-необхідна кількість продукції, незалежно від об'єктивних умов, які там склалися, інакше кажучи, щоб був плановий і пропорційний розвиток усіх галузей національної економіки. А тому, якщо вартість виробництва визначається як:

$$W = \frac{Q}{N}, \text{ то вартість відтворення: } W_v = \frac{N_c}{N}, \quad (1)$$

де: Q – затрати праці; N – кількість виробленої продукції; N_c – суспільно необхідна кількість продукції; W – вартість виробництва; W_v – вартість відтворення.

Співвідношення N_c/N є коефіцієнтом поправки до вартості товару на плановий і пропорційний розвиток національної економіки. Воно виражає співвідношення між виробництвом і споживанням, але згодом, в умовах ринкової економіки виступає у формі співвідношення попиту і пропозиції. N_c – це та кількість продукції, яку потрібно виробити для задоволення потреб суспільства, а N – по суті вироблена кількість продукції.

Виходячи з дії закону єдності виробництва і споживання: можна спожити стільки, скільки вироблено, має відбутися плановий і пропорційний розвиток усіх галузей національної економіки, який тепер називається ринковою рівновагою. Тому і робиться поправка до вартості товару на такий розвиток економіки, або, інакше кажучи, співвідношення попиту і пропозиції стає вартіснотвірним чинником. Якщо суспільство виробляє недостатню кількість

товарів $N < N_c$, то коефіцієнт поправки до вартості товару буде більше одиниці, а, отже, вартість відтворення буде більшою від вартості виробництва. І, навпаки, якщо виробляє надмірну кількість товарів, пропозиція переважає над попитом, $N > N_c$, то коефіцієнт поправки до вартості товару буде менше одиниці, а вартість відтворення – менша від вартості виробництва. Таким чином, фактично існуюче виробництво спрямовується в русло планового і пропорційного розвитку виробництва, єдності виробництва і споживання, а, отже, й ринкової рівноваги.

Оскільки механізм перетворення вартості виробництва у вартість відтворення вивчено недостатньо, а в наш час зовсім проігноровано, то у сучасній теорії ціноутворення допущено грубу помилку. Відкинувши вартість товару, за основу ціноутворення взято лише співвідношення попиту і пропозиції, тобто коефіцієнт поправки до вартості товару на ринкову рівновагу економіки. Тому економісти загнали себе у безвихідь: вони не можуть пояснити, як визначається ціна, коли попит і пропозиція збігаються. А за цих умов вона збігається з вартістю виробництва, тобто, якщо $N = N_c$, то $W_d = W$.

Зазначене вище відноситься до загальних закономірностей формування вартості товару. Поява нових чинників вносить свої поправки в цей процес. Зокрема, наявність різної галузевої органічної будови капіталу (виробничих фондів) призводить до виникнення суперечності між фактично створеним і суспільно необхідним прибутком, який потрібний для забезпечення планового і пропорційного розвитку всіх галузей, незалежно від того, які там склалися об'єктивні умови виробництва.

Річ в тому, що зі зростанням органічної будови капіталу зростає і капіталомісткість продукції, що своєю чергою приводить до збільшення фонду нагромадження, в той час, як величина створеного прибутку зменшується. І за умови, коли б для розвитку виробництва використовувався лише створений прибуток, то це вело б до зменшення темпів розвитку тих галузей, де органічна будова капіталу висока, порівняно з можливими темпами розвитку галузей з низькою будовою капіталу, а, отже, й до диспропорції розвитку всієї економіки.

Тому суспільство вимушено здійснювати перерозподіл створеного прибутку так, щоб кожна галузь одержувала той прибуток, який потрібний для постійного підвищення планового і пропорційного розвитку усіх галузей національної економіки. Цей прибуток називають середнім, або оптимальним прибутком. Тоді вартість відтворення складається з витрат виробництва, плюс середній (оптимальний) прибуток і набуває форми ціни виробництва:

$$ZW = C + V + P_c. \quad (2)$$

Отже, ціна виробництва – це та різновидність вартості відтворення, яка забезпечує однакові умови розширеного відтворення для всіх галузей, незалежно від органічної будови їх капіталів (виробничих фондів). Вона і є тією вартістю, яка формується під впливом об'єктивних умов виробництва і забезпечує плановий і пропорційний розвиток усіх галузей національної економіки (єдність виробництва і споживання, попиту і пропозиції, ринкову рівновагу).

IV. Висновки

Таким чином, ринкова ціна – це кінцева форма прояву вартості товару, та вартість, яка складається на ринку в момент купівлі-продажу під впливом об'єктивних і суб'єктивних чинників. Об'єктивними є ті чинники, які формують ціну виробництва, а суб'єктивними – ринкова кон'юнктура, те співвідношення попиту і пропозиції, яке склалося на конкурентному ринку на сьогодні, під впливом того, що товар хоч і вироблено у достатній кількості, але зараз його не вистачає, або навпаки, є в надмірній кількості через нестачу покупців тощо. Саме цей суб'єктивний тимчасовий чинник і призводить до відхилення ринкових цін від своєї основи – ціни виробництва.

Отже, з'ясувавши загальні положення формування ціни, ми можемо дослідити механізм та джерела формування абсолютної і диференціальної ренти. Адже ціна є тим засобом, за допомогою якого не тільки реалізуються товарні відносини у суспільстві, а й здійснюється розподіл і перерозподіл створеної вартості на користь тих чи інших суб'єктів ринку.

Література

1. Мочерний С.В. Політична економія: Навч. пос. – К.: Знання-Прес. 2002. – С. 131.
2. Політична економія: Навч. пос./ За ред. К.Т. Кривенка. – К.: Либідь, 2001. – 196 с.
3. Павлишенко М.Н. Товарные отношения в условиях социализма. – Львов: Вища шк., 1987. – С. 7-133.
4. Павлишенко М.М. Роздержавлення і приватизація: новий погляд на проблему// Економіка України. – 1994, № 9. – С. 59-69.
5. Павлишенко М.М. Закономірності розвитку форм власності і аграрна реформа// Економіка АПК. – 2005, № 4. – С. 23-31.
6. Павлишенко М. Товарне виробництво і закономірності його розвитку. – Львів: Світ, 1998. – 324 с..
7. Павлишенко М.М. Модифікація вартості товару// Економіка України. – 2001, № 7. – С. 57-68.
8. Павлишенко М.М. Суть єдності товарного і грошового обігу// Економіка України. – 2004, № 9. – С. 61-71.
9. Економічна теорія: макро- і мікроекономіка. – К.: Альтернативи, 2001. – С. 75, 468-479.

УДК 338.24

*П.Ю. Лазур – ВНЗ "Львівський кооперативний
коледж економіки і права"*

ІНСТИТУЦІЙНА СТРУКТУРА ТА ГОЛОВНІ ЕЛЕМЕНТИ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА

Визначено найважливіші риси світового досвіду у сфері конкурентної політики. Окреслено оптимальні шляхи активізації політики формування конкурентного середовища у підприємницькій діяльності в Україні.

P.Yu. Lazur – H.S. "L'viv cooperative college of economics and law"

The institutional structure and general elements of the competition sphere

It is appointed the general lines of the world experience in sphere of competition politics. The optimal ways of activation politics forming competition sphere in the enterprise activities in Ukraine have been outlines.